

УДК 392.28+398.32

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.06.1480>

РОЗСОХА («ДЕРЕВО З ДВОМА СЕРЦЯМИ») В НАРОДНИХ ДЕМОНОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕННЯХ УКРАЇНЦІВ

Роман СІЛЕЦЬКИЙ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1451-5908>

доктор історичних наук, професор,
Львівський національний університет ім. Івана Франка,
кафедра етнології,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: r.sileckyj@gmail.com

Roman SILETSKYI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1451-5908>

Doctor of Sciences in History, Professor,
Department of Ethnology,
Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: r.sileckyj@gmail.com

ROZZOKHA («TREE WITH TWO HEARTS») IN UKRAINIAN FOLK DEMONOLOGICAL ILLUSTRATIONS

Стаття присвячена традиційним демонологічним віруванням українців, зокрема про упиря. В центрі уваги — ритуальна заборона використовувати в побуті розсоху («дерево з двома серцями», «задвійне», «зрослянку» тощо). Незважаючи на те, що упир є добре відомим персонажем української і слов'янської демонології, його зв'язок з деревом-розсохою ще не був предметом уваги етнологів і є недослідженим. Ця обставина актуалізує обрану тему статті, адже вона поглибить існуючі знання про одного з найдавніших персонажів української народної міфології.

Метою дослідження є з'ясування походження ритуальної заборони використовувати розсоху у виробничому побуті та причини демонізації цього дерева.

Об'єктом вивчення є народні вірування про упирів та їхній зв'язок з деревом. Предметом дослідження є ритуальні заборони, повір'я, прикмети, магичні дії, пов'язані зі згаданим демонологічно відзначеним деревом, з'ясування їх походження. Територіальні межі дослідження охоплюють всі українські етнічні землі. Хронологічні рамки статті обмежені ХІХ — початком ХХІ ст., що зумовлено станом джерельної бази. Разом з тим, висновки виходять далеко за межі зазначеної хронології.

Методи дослідження — для досягнення поставленої мети застосовано принцип історизму, історично-порівняльний метод, типологічний, комплексного та ретроспективного аналізу, історичної реконструкції.

Ключові слова: етнологія, українці, народна демонологія, поховальна обрядовість, звичаї, ритуальні заборони, магія.

The article is devoted to the traditional demonological beliefs of Ukrainians, in particular about the ghoul. The focus is on the ritual prohibition of using a dried tree in everyday life («a tree with two hearts», «double», «sprout», etc.). Despite the fact that the ghoul is a well-known character in Ukrainian and Slavic demonology, its connection with the scythe tree has not yet been the subject of attention by ethnologists and remains unexplored. This circumstance *actualizes* the chosen topic of the article, as it will deepen existing knowledge about one of the oldest characters in Ukrainian folk mythology.

The *research objective* is to clarify the origin of the ritual prohibition of using the dried tree in everyday life and the reasons for the demonization of this tree.

The *object* of study is folk beliefs about ghouls and their connection with the tree.

The *subject* of the study is ritual prohibitions, beliefs, omens, magical actions associated with the aforementioned demonologically marked tree, and the elucidation of their origin.

The *territorial boundaries* of the study cover all Ukrainian ethnic lands. The *chronological* framework of the article is limited to the 19th — early 21st centuries, which is due to the state of the source base. However, the conclusions go far beyond the specified chronology. Research methods — to achieve the set goal, the principle of historicism, historical and comparative method, typological, complex and retrospective analysis, and historical reconstruction were applied.

Keywords: ethnology, Ukrainians, folk demonology, funeral rituals, customs, ritual prohibitions, magic.

Вступ. У традиційному виробничому побуті (будівництві, виготовленні різних господарських знарядь, технічних споруд) українці зазвичай не наважувалися використовувати розсохате дерево, оскільки були переконані, що воно — «нечисте» (тобто пов'язане з нечистою силою, а відтак — небезпечне для людини). Хоча насправді будівельні та інші ділові якості такої деревини нічим не поступалися звичному дереву з одним стовбуром. В українців, особливо в зоні Лісостепу і Лісу (тобто на місцях їх найдавніших поселень, де роль дерева в побуті важко переоцінити), ця заборона мала ритуальний характер і діяла ще навіть у ХХ столітті.

Метою нашого дослідження є з'ясування походження ритуальної заборони використовувати розсоху у виробничому побуті та причини демонізації цього дерева.

Об'єктом вивчення є народні вірування про упирів та їхній зв'язок з деревом. Предметом дослідження є ритуальні заборони, повір'я, прикмети, магичні дії, пов'язані зі згаданим демонологічно відзначеним деревом, з'ясування їх походження.

Методи дослідження — застосовано принцип історизму, історично-порівняльний метод, типологічний, комплексного та ретроспективного аналізу, історичної реконструкції.

Основна частина. Розсохате дерево відоме в Україні під різними назвами, часто локальними. Зокрема, відомі такі: «розсохате дерево», «близнята», «дерево з двома серцями», «двохральне», «роздвоєне від одного корня», «клевцак», «двойник», «розсюха», «злепа», «задвійне», «караковате» [1, с. 39], «раловате», «виделичник» [2, с. 244]. Заборона використовувати розсохате дерево збереглася в пам'яті українців (наприклад на Бойківщині) навіть в першій чверті ХХІ століття: «Як було на одному пни два вершки, то те дерево в будову не йшло... не вільно — щось недобре» (с. Урич Стрийського р-ну Львівської обл.), «дерево, яке мало два вершки, на будову не використовували» (с. Урич), «дерева, які не вільно брати в будову — такі, які мали такий відросток... якби догори хотіла друга вершина рости... крепс, бо дві серцевини мало» (с. Сопіт Стрийського р-ну), «як два верхи є — то дерево на будову не годиться [...], на тріски, на дрова... на будову — не!», (с. Ямельниця Стрийського р-ну), «тройний або

двойний [стовбур] — зрослянки, говорили : «Не можна!», не брали (бо нещасливе місце), бо шкодит родині... зрослянки» (с. Крушельниця Стрийського р-ну), «казали, щоб в дереві був [лише] один ствол, а з двома — нездале» (с. Урич) [3, арк. 2, 6, 8, 12, 14—15, 19—21].

Наведені народні означення розсохатого дерева, як і мотивація заборони його використовувати, засвідчують, що уявлення про нього мають безсумнівно демонологічне походження [4, с. 263]. В цьому контексті особливо привертає увагу одна з його назв — «дерево з двома серцями». Відразу ж спадає на думку демонічна постать упиря. Адже згідно з повір'ям упир також має два серця [5, с. 253]. Волиняни вважали, що таке «розсохате» дерево — «лихе», «щось шкодит» («чи громи будуть бити, щось в будинку шкодит»), «бо нечистий там — то його дерево» [6, с. 421—422]. На думку відомого сучасного дослідника народної демонології Володимира Галайчука упир є одним з найдавніших персонажів в українській міфології. Це в середньовіччі наші предки розуміли під ним певну категорію померлих [7, с. 250]. Найвірогіднішою версією його походження є трактування упиря як «неспаленого», оскільки давньою формою забезпечення переходу душі на «тамтой світ» була кремація тіла [8, с. 143].

Цей демонологічний персонаж був доволі небезпечний. За віруванням бойків «опирь має два серця і два духи; [...] по смерті потинав людей» [9, с. 219]. Гуцули вважали, що упир («двадушник») «як умре, то ще ходи по свікі», «із таких виходит душі, як має йти на гирц». «Як такого похоулет, то ніколи дужи будут великі» [10, с. 250]. Мешканці Буковини вірили, що «часом вертають [...] інші душі з «того» світа, тоді то вже опирі. Вони відвідують людей, з котрими за життя земного жили і їх треба відганяти від себе» [11, с. 346]. Низку сюжетів про цей демонологічний персонаж зафіксовано також на Поліссі. В селі Карлові (тепер — с. Прутівка Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.) «удержалась віра про людей, що мають два серця. Се опирі. Опирі виходять з гробу, ходять по селі і чинять людям різні пакости» [12, с. 326]. Мешканці с. Тростянця (Снятинського р-ну) вірили, що «є між людьми й такі, що мають два серця. Опирь має два серця, одно у грудех, друге у голові. Чоловік, котрий

є опирем, лігає спати, а душа з него віде тай іде до душ других опирів на гране (забаву. — *Авт.*) або іде комус ікес зло робити, пр. відобрати чужі корові молоко, а свої дати» [13, с. 306]. Аналогічні вірування про упирів побутували й на Поділлі: «Опирі, то є люди, котрим призначено такими бути. Опир за життя шкодить: він висисає кров з чоловіка (тому червоні люди, то опирі) і спроваджує помир. Бігає до півночі, перекинувшись білим хортом. В своїм селі не шкодить [...], бігає лиш по других селах. Опирі спроваджують град: у хмарі сидять вони на хвості хмари...» [14, с. 377].

На Бойківщині місцеві горяни уточнювали, що в упиря одне серце — від Бога, а друге — від чорта. І саме тому його ніхто не міг вбити [4, с. 217—218].

В народній демонологічній традиції українців розсохате дерево («з двома серцями») тісно пов'язувалося з упирем. Згідно з віруванням упир шкодив людям навіть після своєї смерті. Такими ж небезпечними якостями, якими володів упир-«дводушник», наділялося і «задвійне» дерево. Бойки вважали, що «в задвійному дереві перебуває антихрист, бо воно має два серця, тому там — злий дух» і якщо з нього будувати, то «худоба не годувалася», тому «його не брали на будівництво і навіть на дрова, бо міг бути пожар; якби його взяли на міст, то з такого моста хтось міг би впасти в ріку» [1, с. 40]. Порушення заборони використовувати розсоху могло спричинити різні нещастя дітям: «діти будуть каліками», «жонка буде близнят родити» (Полісся), «діти родяться не в повному умі» (Гуцульщина), «в тій хаті діти ся не ведуть, не годують» (Бойківщина). Також воно «важить» і на господарів: якщо «роздвоєне від одного корня» дерево покласти у зруб хати, то життя буде «роздвоюватися» і господарі не житимуть «в парі», тому воно «фальшиве і непотребне в хоромину» (Полісся), «важить на людину», «біда гримить в тім дереві» (Гуцульщина) [1, с. 40—41]. (Поодинокий позитив стосовно дерева-«близнеців» вдалося почути на Середньому Поліссі в с. Лучанках (Овруцького р-ну Житомирської обл.): його намагалися покласти у зруб хліва, щоб корова приводила телят-близнят [1, с. 41], і на Бойківщині, де з «задвійного» дерева виготовляли стовп для «журавля» біля колодязя (сс. Велика Лінина, Галівка Старосамбірського р-ну Львівської обл.) [16, с. 55].

Подекуди аналогічними демонологічними властивостями українці наділяли дерево, яке мало довгий відросток-сук. Як вже мовилося, бойки, а також поліщуки вважали, що у ньому, як і в розсохи, є друге серце. В різних місцевостях його називали по-різному: «свічним деревом», «крепсом», «пасинком», «бідячою мітлою», «вовчим зубом», «рибою», «стрілою», «чортовим вільцем», «безчесним» тощо [1, с. 42—43]. Мешканці галицької Лемківщини називали таке дерево «позначеним від Бога» [17, с. 110]. Його вважали настільки небезпечним для мешканців дому, що майстер, виявивши у вже зведеному зрубі «свічку», змушував своїх помічників розбирати стіни і викидати цілий небезпечний брус [1, с. 43].

Отже і упир-«дводушник», і дерево з «двома серцями» були однаково небезпечні для людини. В народі існували певні магичні способи боротьби з цими демонологічними персонажами і явищами. Більше відомі магичні дії з метою знешкодження упирів. Володимир Гнатюк лаконічно описав арсенал засобів боротьби проти упиря: «Коли хто хоче позбутися опира, щоби не ходив та не потинав людей, то повинен обнести його довкола села чи міста три рази, а він перестане ходити. Можна також пробити його крізь груди осиковим колом. Найліпше, одначе, викопати, порубати на кусні і забити осиковий кіл у голову. Тоді напевне перестане раз на все ходити» [18, с. 222—223]. Дослідниця народної демонології Надія Войтович наводить різноманітні способи знищення тіла упиря на Слов'янщині: розривання могили, відсікання та спалення голови небезпечного мерця, вбивання осикового чи тернового кола в його тіло і могилу, зуба борони в голову чи груди, запихання голови чорного півня у гріб упиря [19, с. 110—111]. Більшість з них відомі українцям. Зокрема, мешканці Буковини вдавалися до наступних дій: «щоби опир (-иця) не виходив (-ла) з гробу, треба єму (її) забити в груди клин з клиниці» [20, с. 355]. На Бойківщині упиря, який після смерті «потинав» людей, знешкодили в наступний спосіб: «[...] Шовтус прийшов уночі у Виців, велів відкопати трупа, голову відтяв і положив у ногах, а в горло забив залізний клин» [9, с. 221]. Подібні дії з упирем мали місце й на Гуцульщині: «[...] Як такого похоулет, то нигоди дужи будут великі. Тай би єго відкопати тай від-

квити голову й класти меж ноги — то нигода стане, буде красно» [10, с. 251].

Менш відомими є способи знешкодження небезпечного «дерева з двома серцями» або зі «свічкою». Вони засвідчують, поза всяким сумнівом, їх належність до кола демонологічних уявлень про упира, адже практично ідентичні до тих, які українці застосовувалися проти цих демонологічних персонажів. Відповідно до давніх традиційних світоглядних уявлень якщо магічним способом можна знешкодити упира після його смерті, то таким же способом можна знешкодити і небезпечне для людини «задвійне» дерево, поява якого пов'язана зі згаданим демоном. В таке міфологічно відзначене дерево — «з двома серцями» — українці забивали або звичний дерев'яний кілок (переважно осиковий чи терновий), або ж замість нього — гострий залізний предмет, який також є сильним апотропеем. Бойки зі с. Галівки на Старосамбірщині вірили, що забивши у «свічку» «головку з вухналя (кінського цвєка)», вони знешкодили зловорожі властивості «дерева з двома серцями» [1, с. 43]. Або ж можна було забити «в дерево, де чортова мітла — в відросток» звичайний цвях (Бойківщина) [16, с. 55]. Також можна було забити в деревину голку або осиковий кілок (Бойківщина) або ж застосувати радикальніший й новітніший спосіб: з «ружжя пристрелить» (Полісся) [1, с. 43]. Подекуди вдавалися до вербальної магії, промовляючи до деревини: «Заклинаю тебе господом Богом, животворящим хрестом!» [1, с. 44]. На Покутті з цією метою дерево спочатку просвердлювали залізним латником і тоді забивали цвях [30, с. 115].

Спробуємо з'ясувати спільні риси в упира і «дерева з двома серцями». Натяк на це маємо в оповідці, зафіксованій Володимиром Галайчуком в с. Уричі на Бойківщині: «[...] Два серця? [...] був у нас такий чоловік, що мав два серці. Народиться такий чоловік... Казали, що були тоти опірі. О, наприклад, ми косили там від Орова, в Стинавах, а навпроти — там **л і с** густий буковий був. То теж — уночі грала музика, співали різні коломийки. То вже тато розказував. А дідо казав, щоби на них не реагувати і нічо не казати, бо буде гірше. То дідо казав, що то — впірі ходіт. То, каже, злі духи»¹.

¹ Записав Володимир Галайчук 24 червня 2023 р. від Степана Михайловича Яроша, 1939 р. народж. в с. Уричі Стрийського р-ну Львівської обл.

Наведена оповідка пов'язує упирів з перебуванням саме в лісі. В одній з наших попередніх публікацій вже йшлося про ліс як архаїчне місце поховання, а в нові і новітні часи — місце захоронення безпірних і нечистих мерців [22, с. 473—492]. А отже він був локусом і упира, який належав до «нечистих» мерців. Відповідно до цих уявлень дерево з природним дефектом (розсохате — з роздвоєним стовбуром) було пов'язане з похованням такого «нечистого» небіжчика. За законами магії, потрапивши в оселю, господарську будівлю, міст тощо воно, неодмінно спричинить різні нещастя (подібно до того, як шкодить людям після смерті упир). Крім того, упир, згідно з віруванням, міг перекидатися в коня, вужа, собаку, чорного kota, мишу, комаху тощо [7, с. 256, 261], що робило його ще небезпечнішим.

Висновки. Отже між упирем і розсохою є такі паралелі: 1) в одного і в другого наявні по два серця; 2) і упир, і розсоха однаково небезпечні для людини; 3) однаково пов'язані з лісом; 4) проти них діють однакові магичні способи знешкодження.

Розглянуті народні повір'я, ритуальні заборони і магичні практики, пов'язані з розсохою («деревом з двома серцями»), на перший погляд — звичайні малозрозумілі забобони. Як показало дослідження, вони є уламками давніх за походженням демонологічних вірувань про упира, відомого українцям та іншим слов'янським народам. Крім демонологічних уявлень, в них відобразилися фрагменти стародавніх поховальних звичаїв та обрядів (поховання в лісі / під деревом / звичай садити дерево на могилі) та традиційні магичні захисні практики.

1. Сілецький Р. *Традиційна будівельна обрядовість українців: монографія*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 428 с.
2. Радович Р. *Поліське житло: культурно-генетичні витоки та еволюційні процеси*. Львів, 2017. 852 с.
3. *Архів Львівського національного університету імені Івана Франка*. Ф. Р-119. Оп. 17. Спр. 798-Е (Польові етнографічні матеріали до тем «Традиційна будівельна обрядовість», «Дерево в духовній культурі», зібрані в селі с. Уричі та околиці Стрийського р-ну Львівської обл. в червні-липні 2023 року завідувачем кафедри етнології ЛНУ ім. Івана Франка Р.Б. Сілецьким). 21 арк.
4. Галайчук В., Сілецький Р. *Народна культура бойків: будівельна обрядовість, народний календар, демоно-*

- логічні вірування (За етнографічними матеріалами зі Старосамбірщини зламку XX—XXI століть). Монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 330 с.: іл.
5. Sokalski B. *Powiat Sokalski pod względem geograficznym, etnograficznym, historycznym i ekonomicznym*. Lwów, 1899. 496 s.
 6. Сілецький Р. Будівельна обрядовість. *Культурно-побутові традиції українців Волині: історико-етнологічні нариси: монографія*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. С. 420—454.
 7. Галайчук В. *Українська міфологія*. Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
 8. Хобзей Н. *Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник*. Львів, 2002. 216 с.
 9. Зубрицький М. Похоронні звичаї й обряди в Мшанці і сусідніх селах Старосамбірського Турчанського пов. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 201—226.
 10. Онищук А. Похоронні звичаї й обряди в селі Зелениці, Надвірнянського пов. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 231—252.
 11. Ракова О. Похоронні звичаї й обряди в селі Раранчу, Черновецького повіта. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 338—347.
 12. Онищук А. Похоронні звичаї й обряди в селі Карлові Снятинського повіта. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 315—338.
 13. Михайлецький О. Похоронні звичаї й обряди в селі Тростянци, Снятинського повіта. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 302—315.
 14. Деркач В. Похоронні звичаї й обряди в селі Вербівці, Тереховельського повіта. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 369—378.
 15. Радович Р. *Народна архітектура Старосамбірщини XIX — першої половини XX ст. (Житлово-господарський комплекс)*. Київ, 2015. 352 с.
 16. Pol W. Górale Czuchonkowie. *Prace z etnografii północnych stoków Karpat*. Wyd., wstęp., koment. i map. zaopranrz. J. Babicz. Wrocław, 1966. S. 93—137.
 17. Гнатюк В. *Нарис української міфології*. Львів, 2000. 263 с.
 18. Войтович Н. *Народна демонологія Бойківщини: монографія*. Львів: Сполом, 2015. 228 с.
 19. Бордейний І. Похоронні звичаї й обряди в Молодієві (Молодії) Чернечького пов. (Похоронні звичаї й обряди. Зібрав В. Гнатюк). *Етнографічний збірник*. Львів, 1912. Т. 31—32. С. 347—362.
 20. Schnaider J. *Lud peczeniżyński: Szkic etnograficzny. Lud: Kwartalnik etnograficzny*. Lwów, 1907. Т. XIII. Zesz. 2. S. 98—117.
 21. Сілецький Р. Ліс у народних демонологічних уявленнях українців. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Львів, 2022. Вип. 2. Ювілейний випуск на пошану Богдана Якимовича. С. 473—492.

REFERENCES

- Siletskyi, R. (2011). *Traditional building rituals of Ukrainians: monograph*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Radovych, R. (2017). *Polissya housing: cultural and genetic origins and evolutionary processes*. Lviv [in Ukrainian]. *Archives of the Ivan Franko National University of Lviv*. File R-119. Op. 17. File 798-E (Field ethnographic materials on the topics «Traditional building rituals», «Tree in the spiritual culture», collected in the village of Urychi and its surroundings, Stryi district, Lviv region, in June-July 2023 by the head of the Department of Ethnology of the Ivan Franko National University of Lviv, R.B. Siletskyi) [in Ukrainian].
- Halaichuk, V., & Siletskyi, R. (2025). *Folk culture of the Boykos: building rituals, folk calendar, demonological beliefs (Based on ethnographic materials from the Starosambir region at the turn of the 20th—21st centuries): Monograph*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Sokalski, B. (1899). *Sokalski County in Geographical, Ethnographic, Historical and Economic Aspects*. Lviv [in Polish].
- Siletskyi, R. (2023). *Building Ritual. Cultural and Household Traditions of Ukrainians of Volhynia: Historical and Ethnological Essays: Monograph*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv (Pp. 420—453) [in Ukrainian].
- Halaichuk, V. (2016). *Ukrainian Mythology*. Kharkiv: «Family Leisure Club» [in Ukrainian].
- Hobzei, N. (2002). *Hutsul mythology: ethnolinguistic dictionary*. Lviv [in Ukrainian].
- Zubrytskyi, M., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in Mshantsy and neighboring villages of the Starosambir Turchansky district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—32, pp. 201—226). Lviv [in Ukrainian].
- Onyshchuk, A., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in the village of Zelenitsy, Nadvirnyansky district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—32, pp. 231—252). Lviv [in Ukrainian].
- Rakova, O., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in the village of Raranchu, Chernovtsy district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—32, pp. 338—347). Lviv [in Ukrainian].
- Onyshchuk, A., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in the village of Karlovi, Snyatyn district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—3, pp. 315—338). Lviv [in Ukrainian].
- Mykhayletsykyi, O., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in the village of Trostiansy, Snyatyn district. *Eth-*

- nographic collection (Vol. 31—32, pp. 302—315). Lviv [in Ukrainian].
- Derkach, V., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in the village of Verbivtsy, Terebovelsky district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—32, pp. 369—378). Lviv [in Ukrainian].
- Radovych, R. (2015). *Folk architecture of the Starosambir region of the 19th — first half of the 20th centuries. (Residential and economic complex)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Pol, W., & Babicz, J. (Ed.). (1966). The Czuchockowie Highlanders. *Works on the ethnography of the northern slopes of the Carpathians*. Wrocław (pp. 93—137) [in Polish].
- Hnatiuk, V. (2000). *An Essay on Ukrainian Mythology*. Lviv [in Ukrainian].
- Voytovych, N. (2015). *Folk Demonology of Boykivshchyna: monograph*. Lviv: Spolom [in Ukrainian].
- Bordeyny, I., & Hnatiuk, V. (1912). Funeral customs and rites in Molodiyev (Molodiyya) Chernochetsky district. *Ethnographic collection* (Vol. 31—32, pp. 347—362). Lviv [in Ukrainian].
- Schnaider, J. (1907). The Pechenyi people: An ethnographic sketch. *People: Ethnographic quarterly* (Vol. XIII, issue 2, pp. 98—117). Lviv [in Polish].
- Siletskyi, R. (2022). Forest in folk demonological representations of Ukrainians. *Scientific notebooks of the Faculty of History of Lviv University. Collection of scientific papers. Anniversary issue in honor of Bohdan Yakimovich* (Issue 2, pp. 473—492). Lviv [in Ukrainian].